

КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ГРАМАТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

COMMUNICATIVE APPROACH IN LEARNING ENGLISH GRAMMAR

Будз І.Ф.,

orcid.org/0000-0003-1127-3568

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри романо-германської філології

Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янука

Поченюк Я.В.,

orcid.org/0000-0002-6001-7483

старший викладач кафедри романо-германської філології

Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янука

Статтю присвячено обґрунтуванню застосування комунікативного підходу у навчанні граматики англійської мови. На думку авторів, на сучасному етапі розвитку суспільства питання інтегрованої освіти набуло особливої актуальності, зокрема у викладанні іноземних мов. Вимоги часу зумовлюють перехід від традиційних методів до інноваційних підходів у навчанні, які є більш ефективними у формуванні англомовної граматичної компетентності та сприяють мотивуванню сучасних здобувачів освіти до самостійної пізнавальної діяльності.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні необхідності застосування комунікативного підходу у навчанні граматики англійської мови. Об'єктом дослідження є граматика англійської мови, а предметом – комунікативний підхід під час її викладання. У статті наголошено, що основна увага має бути зосереджена на розвитку у здобувачів освіти здатності не тільки бути пасивними носіями мови, а й вміти застосовувати свої знання на практиці. Доведено, що оволодіння іноземною мовою – це набуття комунікативної компетенції. Автори статті наголошують, що процес набуття комунікативної компетенції включає в себе не лише оволодіння знаннями, навичками та вміннями з англійської мови, а й формування активної мотивації щодо вивчення мови. Зроблено спробу довести, що використання комунікативно спрямованого навчання граматики дозволяє здобувачам освіти досить швидко засвоювати нові для себе граматичні конструкції, не аналізуючи водночас граматичні правила, що зазвичай відбувається в разі застосування традиційних методів.

Комунікативний підхід збагачує й доповнює навчальний матеріал з граматики, поживляє заняття і, як наслідок, підвищує вмотивованість здобувачів освіти до вивчення англійської мови. У статті схарактеризовано вимоги до навчання граматики англійської мови в аспекті комунікативного підходу.

Ключові слова: граматика англійської мови, комунікативний підхід, мовленнєві вправи, навчання іноземної мови, традиційний метод навчання.

The article is devoted to the substantiation of the communicative approach in teaching English grammar. According to the authors, at the present stage of society's development, the issue of integrated education has become particularly relevant, including in teaching foreign languages. The requirements of the times determine the transition from traditional methods to innovative approaches in teaching, which are more effective in the formation of English grammatical competence and contribute to the motivation of modern students to independent cognitive activity.

The purpose of the study is to substantiate the necessity of using a communicative approach in teaching English grammar. The object of the study is English grammar, and the subject is the communicative approach to learning it. The article emphasizes that the main focus should be on developing students' ability not only to be passive native speakers, but also to be able to apply their knowledge in practice. It is proved that mastering a foreign language is the acquisition of communicative competence. The authors of the article emphasize that the process of acquiring communicative competence includes not only mastering knowledge, skills and abilities in English, but also the formation of active motivation and interest in learning the language. An attempt is made to prove that the use of communicative grammar teaching allows learners to quickly learn new grammatical structures without analyzing grammatical rules, which usually happens when using traditional methods.

The communicative approach enriches and complements the grammar teaching material, enlivens the lessons and, as a result, increases the motivation of learners to learn English. The article characterizes the requirements for teaching English grammar in terms of the communicative approach.

Key words: English grammar, communicative approach, speech exercises, foreign language teaching, traditional teaching method.

Постановка проблеми. Граматична навичка є невід'ємною частиною всіх видів мовленнєвої діяльності, формування, вдосконалення

та розвиток яких є принциповими завданнями навчання іноземних мов, зокрема англійської. Успішне оволодіння англійською мовою відбу-

деться тільки в тому разі, якщо освітній процес організовано так, що здобувачі освіти якомога точніше імітували умови реальної комунікації.

Процес навчання англійської мови, побудований на комунікативному підході, розширює можливості предмета у вирішенні цього завдання. Під час вивчення традиційної граматики англійської мови здобувачі освіти, згідно з численними спостереженнями, не розуміють ні практичної значущості вивчення граматичних термінів і понять, ні цілей граматичного аналізу. У цьому контексті дуже важливим є використання комунікативного підходу при вивченні граматики англійської мови.

Нині окреслився більш об'єктивний підхід до оцінки значення і місця граматики в навчанні англійської мови: граматика вже є не метою, а одним із важливих засобів навчання мови, невід'ємним компонентом усіх видів мовленнєвої діяльності. Останнім часом у нашій країні та за кордоном інтенсивно розробляється курс з комунікативної граматики іноземної мови, під якою розуміються «граматичні явища (переважно синтаксичного рівня), що функціонують саме в умовах іншомовного усного спілкування, володіння якими є неодмінною умовою успішної участі в комунікації іноземною мовою» [14, с. 28].

Слід зазначити, що в сучасному освітньому стандарті з іноземних мов оволодіння граматичними засобами розглядається як одна з цілей навчання в рамках розвитку мовної компетенції. Мовна, або лінгвістична, компетенція, яка «передбачає володіння такими мовними засобами, як фонетичними, орфографічними, лексичними, граматичними, є найважливішим компонентом комунікативної компетенції, адже комунікація можлива лише за наявності мовної компетенції, основу якої становлять граматичні навички та вміння» [13, с. 160].

Мовна компетенція забезпечує як конструювання граматично правильних форм і синтаксичних конструкцій, так і розуміння смислових відрізків мови, організованих відповідно до норм іноземної мови. Без знання граматичної структури мови неможливо вирішувати комунікативні завдання іноземною мовою.

Аналіз останніх досліджень. Застосування комунікативного підходу у викладанні англійської мови розглядається як вітчизняними, так і зарубіжними лінгвістами. Українська дослідниця Л. Калініна вивчала лінгвокультурний аспект формування комунікативної компетенції учнів початкової школи [4], Л. Кокоріна та М. Літунова присвятили свої розвідки комунікативно спрямованим методам і прийомам навчання граматики

англійської мови [5]. Зі свого боку, Л. Денисюк та О. Панасюк досліджували компетентнісний підхід у навчанні іноземної мови у контексті Нової української школи [3]. Водночас О. Бігун та А. Розсоха вивчали комунікативний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів англійської мови [2]. Н. Беломестнова розглядала специфіку формування комунікативної компетенції на уроках англійської мови в початкових класах [1].

Як засвідчує аналіз наукової літератури, комунікативний підхід у навчанні граматики англійської мови є недостатньо розробленим, що зумовило вибір теми нашого дослідження.

Постановка завдання. Актуальність дослідження зумовлена тим, що на сучасному етапі розвитку суспільства особливо гостро постає питання інтеграції освіти, у тому числі і у сфері навчання іноземних мов, зокрема англійської. Слід зазначити, що «процес оволодіння комунікативною компетенцією, передбачає не тільки засвоєння знань, умінь та навичок з англійської мови, а й формування позитивної мотивації та інтересу до її вивчення» [6] шляхом застосування комунікативного підходу.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні необхідності застосування комунікативного підходу у навчанні граматики англійської мови. Об'єктом дослідження є граматика англійської мови, а предметом – комунікативний підхід під час її викладання.

Виклад основного матеріалу. Сучасні освітні реалії передбачають механізми організації навчання, які сприяють успішному досягненню заключного етапу на будь-якому ступені освіти. Такі тенденції вимагають комплексного підходу під час розвитку різноманітних навичок у межах будь-якої дисципліни. Зокрема, дисципліни іноземної мови більше не розглядаються як опосередкований набір мовних навичок. Перед освітньою спільнотою постає чітка мета – формування комунікативної компетенції здобувачів освіти. Ця мета передбачає систематичну, організовану та узгоджену роботу з розвитку всіх мовних компонентів здобувачів у чотирьох видах мовної діяльності (читання, говоріння, аудіювання та письмо). Така стратегія роботи не передбачає дисбалансу між різними аспектами процесу вивчення іноземної мови. Кінцевим показником успіху у цьому напрямку є здатність здобувача освіти розуміти і продукувати власне іншомовне мовлення та успішно взаємодіяти з іншими учасниками іншомовного спілкування.

Успішність іншомовного спілкування визначається цілою низкою якісних показників, серед

яких «важливе значення має висока граматична мовна компетенція» [13, с. 161]. Читання і письмо здобувачів освіти з «високою іншомовною граматичною компетенцією ґрунтується на вільному та максимально чіткому спілкуванні та максимальному досягненні поставлених комунікативних цілей і завдань» [14, с. 27]. У зв'язку з особливою роллю граматики в процесі навчання іноземної мови, зокрема англійської, викладачам необхідно ретельно продумати систему роботи над цим лінгвістичним аспектом з позицій комунікативного підходу.

Аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень, що висвітлюють методичні особливості навчання практичної граматики на засадах комунікативного підходу, дав змогу сформулювати загальну концептуальну базу та методичні висновки щодо найефективнішої організації навчання цього лінгвістичного аспекту:

1) граматичні явища мають бути представлені не ізольовано, а як частина контекстуальної єдності. Це сприяє кращому розумінню нових граматичних закономірностей здобувачами освіти. Крім того, це не передбачає «готових знань», коли здобувачам надається інформація про нове явище, а вони лише наводять приклади. Введення нових граматичних форм у контексті означає, що здобувачі освіти мають самі розпізнати функції та особливості нових граматичних форм;

2) слід пам'ятати, що мета сучасного викладання граматики полягає не просто в позначенні частин мови або навчанні правил іноземної мови. Навчання граматики має бути міцно і гармонійно «вбудоване» в говоріння, читання і письмо;

3) граматичні правила слід детально читати й аналізувати разом зі здобувачами освіти, «пояснюючи позицію автора тексту щодо граматичних явищ, детально аналізуючи подані граматичні приклади, порівнюючи їх з іншими можливими варіантами та проводячи аналогії з різноманітними ненормативними варіантами з «розмовної граматики», що їх можна почути у фільмах, піснях і діалогах; тільки в процесі такої роботи можна розширити «граматичний кругозір» здобувача освіти» [14, с. 17];

4) навчання граматики іноземної мови в рамках комунікативного підходу має бути системним, тобто після того, як вивчене явище повністю відпрацьоване на рівні різних вправ, переходять до іншого явища. Крім того, під час вивчення нового граматичного явища необхідно залучати попередні граматичні знання здобувачів освіти і проводити необхідні паралелі;

5) комунікативне навчання граматики спрямоване на використання цікавих завдань із чіткою

програмою та мотивує здобувачів освіти застосовувати граматичні явища природним чином у процесі складання іншомовних висловлювань. Це забезпечує відповідний рівень автентичності та усуває штучний, часто монотонний, псевдокомунікативний характер практики граматичних шаблонів. Можуть бути ефективними завдання такого типу: «*According to the situation give your advice to this person: a student who has difficulty in learning English*»; «*You were the only witness of the yesterday's robbery. Tell the policeman everything you managed to see*»; «*If you had the opportunity to become the President, what would you change in your country?*» [14, с. 17].

Іншими словами, у процесі виконання комунікативних вправ здобувачам освіти запропоновано дати пораду, щось прокоментувати, пояснити свою позицію, використовуючи в процесі свого висловлювання цілком обґрунтовано та природно модальні дієслова, різні види умовних речень, наказовий спосіб тощо. Такі вправи демонструють, наскільки широким може бути спектр комунікативних можливостей.

Слід зазначити, що сучасні підручники з іноземних мов, особливо з англійської, містять велику кількість різноманітних вправ, включно з відпрацюванням граматичних явищ у тексті, завданнями на аудіювання та читання, ситуаціями для складання монологічних і діалогічних висловлювань, письмових робіт (особистий лист, e-mail, есе). Сучасні вітчизняні та зарубіжні дослідники-методисти зазначають, що в процесі навчання практичної граматики необхідно використовувати різноманітні ефективні ігрові форми навчальної роботи, такі як рольові/конфліктні ігри, ігри-пантоміми, ігри-головоломки та ігри-розслідування.

Грамматичні ігри можуть застосовуватися на різних етапах навчання і є «унікальним інструментом для формування граматичного компонента комунікативної компетенції здобувачів освіти» [12, с. 47]. Перевагами ігрового формату роботи в процесі навчання граматики є високий ступінь динамічності, насиченість змісту і максимальний потенціал для мовної та емоційної мотивації здобувачів освіти.

Крім граматичних ігор, важливу роль у комунікативному навчанні практичної граматики відіграють метод проєктів, продукт-орієнтований метод (тобто використання інтерпретації художнього тексту) і різні форми роботи зі сталими виразами, прислів'ями та приказками.

Інтернет пропонує сьогодні широкі можливості для вивчення іноземних мов. Існує велика кількість сайтів, які пропонують матеріали для

вивчення англійської мови. Найбільш цікаві, популярні та перевірені часом з-поміж них, що спрямовані на навчання англійської мови із застосуванням комунікативного підходу, є такі: English should be fun [7]; ESL Conversation Questions [8]; Grammar Talks. Present Perfect for Experiences [9]; Grammarbank [10]; LearnEnglish [11].

Таким чином, у сучасній освітній практиці викладання іноземних мов, особливо в такому важливому аспекті, як практична граматики, потрібна зміна вектора. Дійсно, не завжди вдається повністю відмовитися від традиційних підходів у навчанні граматики через слабку та неоднорідну мовну підготовку здобувачів освіти або недостатню зацікавленість здобувачів у виконанні нестандартних і творчих завдань. Однак для того, щоб добре засвоїти граматичні явища, забезпечити ефективний зворотний зв'язок і надати здобувачам освіти можливість грамотно висловлювати свої думки англійською мовою, причому не тільки в рамках шаблонних зразків, а й у процесі спонтанного англомовного спілкування, необхідно

застосовувати комунікативно-практичне навчання граматики.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вимоги до навчання граматики англійської мови в аспекті комунікативного підходу зводяться в загальних рисах до такого: матеріал для навчання граматики має відображати природне використання мови в спілкуванні без штучних прикладів і надуманих ситуацій; у навчальному матеріалі слід чітко виокремлювати формальні та функціональні аспекти для того, щоб здобувачі освіти могли встановити зв'язок між ними в певних контекстах; граматичний матеріал доцільно презентувати в доступному обсязі з метою можливості його закріплення в нових контекстах; введенню нового матеріалу має передувати повторення раніше засвоєного; пояснення і правила мають бути стислими, точними і простими, адекватно відображати специфіку граматичного матеріалу.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо у дослідженні впровадження комунікативного підходу під час навчання письма та аудіювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Беломестнова Н. А. Специфіка формування комунікативної компетенції на уроках англійської мови в початкових класах. *Лінгводидактична підготовка сучасного вчителя початкової школи: Збірка наукових праць*. Херсон, 2017. С. 22–27.
2. Бігун О. М., Розсоха А. П. Комунікативний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів англійської мови в початкових класах: навчально-методичний посібник, Переяслав-Хмельницький, 2019. 137 с.
3. Денисюк Л. В., Панасюк О. М. Компетентнісний підхід у навчанні іноземної мови у контексті Нової української школи. *Актуальні проблеми філології та методики викладання гуманітарних дисциплін: Збірник наукових праць*. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Рівне : РДГУ, 2019. С. 129–131.
4. Калініна Л. В. Лінгвокультурний аспект формування комунікативної компетенції учнів початкової школи. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в 60 Україні та за кордоном: монографія*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 47–60.
5. Кокоріна Л., Літунова М. Комунікативно спрямовані методи і прийоми навчання граматики англійської мови. *Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка»*, Том 3, № 27. 2020. С. 128–132.
6. Bolitho R. Holistic grammar teaching. *English Teaching Professional*. 2011. №73. С. 4–8.
7. English should be fun. URL: <http://www.englishshouldbefun.com/>
8. ESL Conversation Questions. URL: <https://www.eslconversationquestions.com/>
9. Grammar Talks. Present Perfect for Experiences. URL: <http://elllo.org/>
10. Grammarbank. URL: <https://www.grammarbank.com/>
11. LearnEnglish. URL: <https://learnenglish.britishcouncil.org/>
12. Meddings L. *Teaching unplugged*. Delta Publishing. 2009. 103 p.
13. Pérez-Llantada C. New Trends in Grammar Teaching: Issues and Applications. An interview with Prof. Diane Larsen-Freeman. *Atlantis*. 2007. P. 157–163.
14. Waugh D., Warner C., Waugh R. *Teaching grammar, punctuation and spelling in primary schools*. London: SAGE Publications Ltd., 2019. 272 p.